

GÖTEBORGS UNIVERSITET

INST FÖR HISTORISKA STUDIER

Amalia Redec

Beroende och frihet i ett borgerligt kvinnoöde

The image shows a musical score for a song. It consists of three systems of music. The first system is marked 'Allegro vivace' and 'riten'. It features a vocal line (Sång) and a piano accompaniment (Piano). The lyrics are: 'Der sit...ter en dul...va på bl...je...qvist I mid...som...mars...ti...'. The second system is marked 'a tempo' and 'riten'. It features a vocal line and a piano accompaniment. The lyrics are: 'der Hon' sjun...ger så fa...gert om Je...sa Christ I Him...me...ten är en stor'. The third system is marked 'riten' and 'a tempo'. It features a vocal line and a piano accompaniment. The lyrics are: 'gläd...je...'. The score is written in G major (one sharp) and 2/4 time.

Hanna Bendz

B-uppsats i historia

VT 2015

Handledare: Per von Wachenfeldt

Innehållsförteckning

	sid.
Inledning	3
Syfte	3
Frågeställningar	3
Forskningsläge	4
Källor och metod	5
Bakgrund	6
<i>Göteborg under 1800-talet</i>	6
<i>Familjestruktur och kvinnoroller</i>	7
<i>Romantik och salongskultur</i>	8
En levnadsteckning	10
Amalia Redecs kompositioner	15
Diskussion	19
Sammanfattning	23
Käll- och litteraturförteckning	23

Med tack till min handledare Per von Wachenfeldt, till Christina Ekström för tips om uppsatsämne samt till personalen på Riksarkivet, Göteborg och Musikverket, Stockholm för er hjälpsamhet!

Hanna Bendz, Göteborg, maj 2015.

Omslagsillustration: Amalia Redec, *"Dufvan på Liljeqvist"* ur Sex sånger vid piano-forte, Stockholm ca 1845.

Inledning

1800-talet är en övergångstid mellan gammalt och nytt - mellan bondesamhälle och industrisamhälle, mellan envælde och demokrati. För kvinnans del innebär det en övergång från en position underordnad hushållsarbete när hennes önskvärda plats var i hemmet, till den moderna tidens större manöverutrymme med egen myndighet och rösträtt.

Jag har valt att fördjupa mig i pianisten och kompositören Amalia Redec. Hennes livsöde är intressant ur flera aspekter. Uppvuxen i en välbärgad familj kom hon som yrkesverksam kvinna att frångå den förväntade banan som hustru och mor i ett ordnat hem. Hennes familjs historia över tre generationer speglar ett samhälle där klassrörligheten var stor och maskorna i skyddsnätet glesa.

På det kulturella planet är 1800-talet romantikens århundrade då känslösvall och subjektivitet upphöjs till ideal. Inom såväl musik- som litteraturanalis förekommer diskussionen om i vilken grad en upphovspersons egen biografi är relevant som förklaring till innehåll och uttryck i dennes konstnärliga produktion. Amalias musik är intressant att diskutera med utgångspunkt i den frågeställningen, då den innehåller tidstypiska element som samtidigt kan relateras till hennes eget liv.

Materialet väcker intressanta frågor om villkoren för skapande verksamhet i alla tider – var Amalia Redec hänvisad till sin musikaliska verksamhet för sin försörjning, eller drev hon sitt skapande utifrån ett eget uttrycksbehov? Om nu en sådan motsättning finns?

Syfte

Uppsatsens övergripande syfte är att genom Amalia Redecs levnadsöde belysa vissa generella aspekter vad gäller villkoren för en kvinnlig konstutövare under 1800-talet. För att fördjupa bilden avser jag vidare att placera hennes kompositioner i en kulturhistorisk kontext.

Frågeställningar

- Vilken musikhistorisk position har Amalia Redecs kompositioner?
- Vad kan hennes liv berätta om kvinnornas generella villkor?
- Vad innebär det att försöka ringa in just en kvinna, som i mindre grad syns i källorna?
- Är det relevant att låta hennes biografi utgöra tolkningsbakgrund för hennes musikaliska produktion?

Forskningsläge

Anders Simonsen har i sin avhandling *Bland hederligt folk – organiserat sällskapsliv och borgerlig formering i Göteborg 1755-1820* analyserat ordenssällskapens roll i framväxten av det borgerliga civilsamhället strax före den period min uppsats huvudsakligen behandlar.¹ Jan Christensen har i *Liberalernas stad – fattigvård och kulturdonationer i 1800-talets Göteborg* visat hur det borgerliga samhället kom att handha många av de funktioner som under 1900-talet kommit att förknippas med välfärdsstaten.² Birgitta Jordansson behandlar delvis samma ämne i sin avhandling *Den goda människan från Göteborg – Genus och fattigvårdspolitik i det borgerliga samhällets framväxt*.³ Hon väljer att i analysen lösa upp begreppen ”privat” och ”offentligt” för att se hur dessa är beroende av varandra. Hon visar också hur kvinnornas roll som mödrar och husmödrar i förlängningen ger dem en roll som samhällsmödrar med ansvar för stor del av det sociala arbetet.⁴ Gunhild Kyle visar i *Svensk flickskola under 1800-talet* hur synen på kvinnors utbildning förändras i och med kvinnoöverskottet då alltfler kvinnor behöver egen försörjning.⁵ Motståndet var starkt eftersom utbildade kvinnor ansågs hota männens position som familjeförsörjare. En vanlig uppfattning var att, med Esaias Tegnér’s ord, all lärdom utöver kristendomskunskap ”förvillar det sunda modervett”.⁶

Vidare har jag haft användning av två musikvetenskapliga avhandlingar. Det är dels Eva Öhrströms *Borgerliga kvinnors musicerande i 1800-talets Sverige*, där hon beskriver de villkor som gällde för kvinnliga musiker och analyserar kompositioner av några av tidens många kvinnliga tonsättare.⁷ I ”Gör dig en sång uti mitt bröst” – *Musikalisk gestaltning i ljust av herrnhutisk tradition* reflekterar Christina Ekström över de förlopp och kontexter där vissa ideal upphöjs till kanon och alternativa kulturprodukter och stildrag sorteras bort.⁸ I ett av de konsertprojekt som ingick i hennes avhandlingsarbete framförde ensemblen två sånger av Amalia Redec.⁹

---

¹ Simonsen, Göteborg 2001.

² Christensen, Göteborg 2009.

³ Jordansson, Lund 1998.

⁴ Det är i hög grad genom kvinnorna som borgerlighetens skötsamhetsideal förmedlas till arbetarklassen. Samtidigt bekräftas i de båda samhällsklasserna uppfattningen att kvinnor helst bör ägna sig åt ickepolitiska, oavlönade arbetsuppgifter.

⁵ Kyle, Göteborg 1972.

⁶ Kyle, *Svensk flickskola under 1800-talet*, 1972, s. 223.

⁷ Öhrström, Göteborg 1987.

⁸ Ekström, Göteborg 2007.

⁹ Ekström, *Gör dig en sång uti mitt bröst” – Musikalisk gestaltning i ljust av herrnhutisk tradition*, 2007, s. 253.

Slutligen har Christina Sjöblads *Bläck, äntligen! kan jag skriva. En studie i kvinnors dagböcker från 1800-talet* gett glimtar av hur de subjektiva rösterna kunde låta och vilka frågeställningar som upplevdes aktuella.¹⁰ I romantikens tidevarv upplevdes det traditionella förnuftsäktenskapet som alltmer olidligt och det ersattes efterhand av kärleksäktenskapet. Hos många av dagboksskribenterna en undran och frustration över de egna begränsade livs- och uttrycksmöjligheterna.

Källor och metod

Mina huvudsakliga källor vad gäller uppsatsens biografiska del har varit Riksarkivets materialsamling: mantalslängder, bouppteckningar, flyttningslängder, födelse- och dödböcker från Göteborgs Domkyrko- och Kristine församling samt den Evangeliska Brödräfsamlingens arkiv. Vad gäller J. P. Redecs handelsverksamhet har jag använt mig av notiser ur den då rikstäckande Post- och Inrikes tidningar. Både i Riksarkivets material och i tidningsnotiserna är formuleringarna oftast byråkratiska, men då och då framträder aktörernas egna ordval och formuleringar.

Ett källkritiskt problem är att det i första hand är männens liv och verksamhet som dokumenteras medan kvinnorna får läsas in mellan raderna, vilket gör det frestande att hemfalla åt anakronismer. Ofta får man leta under de manliga anförvanterna och kan då missa vissa uppgifter. Materialet till mantalslängderna insamlas en gång per år och det framgår inte när t.ex. under det gångna året någon flyttat in på en viss adress. Flyttar som inte medför att församlingstillhörigheten ändras är svårare att spåra. Att vissa händelser inte anmälts och dokumenterats (eller dokumenterats flera år i efterhand) kan i sig vara en intressant faktor då det ger en bild av vad som upplevdes viktigt, samt av aktörernas sociala position och motivation att efterleva byråkratins spelregler.

Vad gäller den musikanalytiska delen har källmaterialet varit tre av de fyra sånghäften Amalia utgav. Då jag själv är yrkesverksam musiker har jag i analysen använt mina bakgrundskunskaper i musikteori och musikhistoria, på ett sätt jag hoppas är i huvudsak förståeligt även utan den kunskapen. Det konstnärliga materialets karaktär gör att vissa av uppsatsens delar blir friare teoretiskt behandlade.

---

¹⁰ Sjöblad, Stockholm 2009.

Bakgrund

De borgerliga försörjningsvägarna handel och kapital blir redan under 1700-talet alltmer betydande i förhållande till adelns traditionella försörjningssätt, jordäggande och ämbetsmannaplikt. I det läget gifter sig adelssönerna med borgardöttrarna, deras familjer får både pengar och namn och kommer att utgöra den nya överklassen. 1800-talets borgerliga kultur uppstår ur blandningen mellan adelns fokus på behagfullhet enligt formaliserade uppförandekoder och borgerskapets betoning av flit, ordning och gudfruktighet. 1800-talets första hälft har kallats liberalismens guldålder och den ideologin betonar individens ansvar och den enskildes möjlighet att nå framgång. Samhället och marknaderna är snabbt föränderliga, nya behov uppstår och försvinner och det är lätt både att starta upp och att misslyckas med nya affärsverksamheter. Under seklets andra hälft stabiliseras marknaderna något och storföretag med monopol växer fram. Borgarklassen formerar sig till den nya statsbärande klassen och tar front emot ett växande hot från en allt starkare arbetarklass och den socialistiska synen på fattigdom som socialt betingad. Ståndscirkulationen som inleds med borgerskapets klättrande fortsätter nedåt i befolkningslagren.

Göteborg under 1800-talet

Göteborg har år 1800 knappt 13 000 invånare och 26 000 år 1850.¹¹ Det är framför allt arbetarstadsdelarna, utkantskvarteren i Haga och Majorna, som tar allt större plats i mantalslängderna.¹² Stadens överklass utgörs av en kapitalstark borgarklass med liberala värderingar.¹³ Göteborg blir tidigt ett liberalt fäste där kommunalbudgeten hålls på en begränsad nivå och en stor del av stadens institutioner och infrastruktur grundas i form av privata företag eller stiftelser, med Sahlgrenska sjukhuset, Chalmers slöjdskola, spårvägen, elverket och biblioteket som några exempel. Göteborgs handels- och sjöfartstidning ges ut från och med 1832 som en av flera lokala tidningar.

Det var ett med nutida mått mätt litet samhälle. De som tillhörde samma samhällsskikt kände eller kände åtminstone antagligen till varandra. Simonsen visar att föreningsverksamhet och ordenssällskap efter skråväsendets avskaffande 1846 fyller viktiga funktioner, vilket gör att det

---

¹¹ Wikipedia 2015-05-10.

¹² Riksarkivet, Arkiv Digital, Göteborgs mantalskontor, Mantalslängder 1810-1880.

¹³ Detta till skillnad från i Stockholm, där en i huvudsak borgaradlig och konservativt präglad statsämbetsmannakår innehar den rollen.

sociala livet får en speciell karaktär som halvprivat och halvoffentligt.¹⁴ Även kulturlivet bärs upp av privata aktörer i samverkan med stadens offentliga institutioner. Vid seklets mitt gjordes flera försök att etablera en professionell orkester men publikunderlaget var för litet för att det skulle bära sig.¹⁵ Musikutbudet bestod bland annat av amatörorkestern Harmoniska sällskapet, bildad 1809. Rådhuset och Bloms hotell fungerade som konsertlokaler och i Segerlindska teatern vid Östra Hamngatan arrangerades kammarmusiksoiréer.

Familjestruktur och kvinnoroller

Tidens kvinnoideal skildras av biskop J.O. Wallin i lärodikten "första uppfostran" som vann Svenska Akademiens stora pris 1805:

*"Jag fann dig någon gång; jag skall dig ännu finna
Och kyssa dina fjät, tillbedjansvärda kvinna!
Jag fann dig obemärkt i huslighetens krets,
Omhyrd av dina barn, och med din lott tillfreds,
Af vettets odling prydd, men skild från flärdens yra,
I anspråkslösa värf din lilla värld bestyra.
I själens oskuld vis, och kännande och öm
I redbar verksamhet, ej i romantisk dröm..."*¹⁶

Det är ett ideal som visar sig bädda för konflikter och frustration. För kvinnorna i industristädernas fattigkvarter är det ouppnåeligt eftersom osäkra arbetsvillkor, trångboddhet, sjukdomar och fylleri är ständigt närvarande gissel och många i praktiken är utelämnade till att på egen hand klara det egna och barnens liv. Familjen är där inte längre någon självklar produktions- och hushållsenhet, kyrkans moraliska makt försvagas när bysamhällena upplöses och "stockholmsäktenskap" blir ett begrepp för vad som idag kallas samboförhållande.

Kvinnor i medel- och överklassfamiljer kan ofta se fram emot en mer utstakad levnadsbana. I det borgerliga kärnfamiljsideal som utvecklas är deras uppgifter att ha ansvar för barn, hushåll och eventuellt tjänstefolk.¹⁷ Den passiva och neurotiska kvinnan som flyr in i sängkammaren är ett

---

¹⁴ Anders Simonsen, *Bland hederligt folk. Organiserat sällskapsliv och borgerlig formering i Göteborg 1755-1820*, Göteborg 2001.

¹⁵ Jan Christensen, *Liberalernas stad*, Göteborg 2009, s. 223.

¹⁶ Sjöblad, *Bläck, äntligen! kan jag skriva*, Stockholm 2009, s. 40.

¹⁷ Sjöblad 2009, s. 58. Hänvisning till E.H. Ulvros forskning om prästgårds- och medelklasshem i Sydsverige, där kvinnorna framstår som aktörer, fullt sysselsatta med vardagens praktiska göromål.

urbant sekelskiftes- och överklassfenomen som dock lämnat stort avtryck i litteraturen och uppfattningen om kvinnors levnadsvillkor.

För den kvinna som inte vill slå sig ned i ett äktenskap är guvernantens bana en av få möjliga och lokalpressen svämmar över av annonser där till exempel "Ett Fruntimmer, som i många år varit Lärarinna i de förnämsta familjer, önskar, mot rum och vivre, gifva några timmar daglig undervisning i *språk* eller *musik*".¹⁸

Äktenskapen baseras traditionellt på familjernas ekonomiska behov och villkor. Att döttrarna gifter sig med lämpliga män med stabil ekonomi är hela familjens angelägenhet och den man som vill gifta sig är tvungen att be den tilltänktas far eller annan manlig släkting om lov. Många män har först råd att gifta sig i medelåldern och väljer då helst en yngre hustru. Kvinnoöverskottet som uppstår gör det ohållbart för många män att tvingas vara försörjningsansvariga för sina ogifta systrar, vilket är en av anledningarna till att ogifta kvinnor 1856 ges möjlighet att bli myndiga.

Under hela seklet pågår en kultur- och samhällsdebatt där den rådande situationens underliggande konflikter verbaliseras.¹⁹ Upplysningsidealen om frihet och jämlikhet var till en början inte avsedda för kvinnor men inbjuder till att frågan om varför halva mänskligheten exkluderas kan börja ställas.

Romantik och salongskultur

Det romantiska idealet innebär ett sökande bort från det moderna livets framstegs- och förnuftsideal, tillbaka till det enkla livet och den äkta känslan, gärna sådan som den uttrycks i folkkulturen. Bildkonstnärerna avbildar en känslösamt laddad natur och försvinnande bygdekultur medan kompositörerna strävar efter att i sitt tonspråk efterlikna folkmusikens klangvärld. De oftast borgerliga kulturutövarna ser folkkulturen genom sina egna glasögon, som något fjärran och förgånget och deras tolkningar har ofta en melankolisk prägel. "Romantikens blå blomma" är ett begrepp för den nostalgi och längtan som ligger som en underström i tidens skilda kulturella uttrycksformer.

Romantikens genombrott i konstmusiken sammanfaller med l'ancien r gimes fall och de förändrade villkor detta innebar för musiker och konstnärer. Tidigare hade många anställning i en

---

¹⁸ Eva Öhrström, *Borgerliga kvinnors musicerande i 1800-talets Sverige*, Göteborg 1987, s. 33.

¹⁹ C.J.L. Almqvist ger 1838 i "Det g r an" röst åt de kvinnor som ställer krav på att få reda sig själva och gifta sig av kärlek. Vid sekelslutet skildrar August Strindberg och Hjalmar Söderberg  verklassfamiljens haveri och de omöjliga idealens yttersta konsekvenser.

kyrka eller furstehov. Deras position varierade med skicklighet och efterfrågan men liknade många gånger den duktige hantverkarens. När hoven förlorar makt och betydelse blir de utelämnade till en fri marknad. En föreställning om det individuella konstnärliga geniet växer fram och kan spelas ut mot en borgerlig publik där en idolkult växer fram runt de mest beundrade musikerna. Det tidigare synsättet att det står alla fritt att låna musikaliskt material av varandra (något som ofta betraktades som en hedersbetygelse), ersätts långsamt av dagens copyright-tänkande. Ett citat av Eva Öhrström belyser konstutövarnas paradoxala situation: "Det var ett extra plus för personer från de övre samhällsskikten om de också hade en aura av konstnär över sig. Började de däremot livnära sig på sin konst...innebar det att familjen inte tillhörde det aristokratiska sällskapets krets. Emelie Ugglä levde som en borgerlig yrkesmusiker och dessa betraktades nedlåtande av det aristokratiska sällskapet som enkla "handverkare".²⁰

Vid seklets början uppstod den borgerliga salongen som kulturscen och umgängesform. Amatörer såväl som professionella möttes i hemmiljö, spelade, sjöng och deklamerade poesi.²¹ Vissa salongsmiljöer har blivit ihågkomna av eftervärlden, till exempel den Geijerska salongen i Uppsala och kretsarna kring Schubert i Wien. En stor del av musiken som komponerades vid denna tid skrevs för målgruppen salongsmusiker och -lyssnare. Umgängesformens förutsättningar gör att det lilla musikaliska formatet dominerar, vanligt är sånger till pianoackompanjemang, dansmusik och kortare pianostycken.²²

Sång, pianospel och komposition ingick i kvinnornas uppfostran och det finns en omfattande bevarade salongsmusikproduktion av kvinnliga tonsättare. Musikens ideal stämmer väl överens med det ideal dessa kvinnor levde under - den skulle vara behagfull, uttrycksfull och uppväcka känslor, men inte så avancerad att den tog fokus från det sociala sammanhanget. Den tekniska nivån skulle vara tillräckligt hög för att väcka intresse men inte högre än att de flesta amatörmusiker och pensionatselever skulle klara av den.

Under 1800-talets senare del blir det nationellt-heroiska temat alltmer dominerande i såväl konst som politik. På konstakademierna blir historiemåleriet den föredragna stilriktningen och senromantikens tonsättare tänjer musikens gränser. Den får längre speltid och mer avancerad ackordstruktur, komponeras för större besättningar och blir i högre grad rent instrumental. Denna

---

²⁰ Öhrström 1987, s. 88. Emelie Ugglä levde 1819-1855.

²¹ Amatörer/professionella är möjligen i sig en anakronism eftersom utbildningssystemet var outbyggt.

²² Öhrström 1987, s. 49.

utveckling påskyndas av de publika konserthusens utbyggnad vid samma tid och fortsätter till dess den avlöses av det modernistiska genombrottet.

En levnadsteckning

Mot bakgrund av de ovan skisserade linjerna vill jag med utgångspunkt i ett enskilt livsöde belysa några olika aspekter av 1800-talets mångfacetterade samhälle.

I en av Göteborgs handlande borgarfamiljer föds Amalia Setterborg den fjärde maj 1812. Familjen bor på Drottninggatan, "stenhuset med tomt No 26 i fjärde roten" där fadern Eric Esaias Setterborg driver en handelsbod ut mot Östra Hamngatan.²³ Modern Helena Charlotta är 20 år yngre än sin make. Amalia är deras första barn och de får ytterligare fem barn tillsammans. Sönerna Carl Otto och Alfred Niclas föds 1814 och 1815, döttrarna Anna Maria 1819, Emma Mathilda 1824 och Ida Helena 1827. I hushållet finns även bodbiträden och tjänstefolk och tidvis bor barnens mormor Martha Magdalena där. Hon är född i adelsfamiljen Natt och Dag och därmed ett exempel på hur adeln och borgerskapet gifter ihop sig. Ingen guvernant eller liknande finns registrerad på adressen men döttrarna kan möjligen ha undervisats av sin mor eller gått i Evangeliska Brödräfsamlingens flickskola.²⁴

Jöns Peter Redec kommer närmast från Malmö, är 16 år gammal och okonfirmerad då han återfinnes i Göteborgs domkyrkoförsamlings inflyttningsregister den 22:e oktober 1828.²⁵ 1833, när han redan bott flera år i Göteborg får han sig tillsänt ett intyg från St. Petri församling i Malmö. Det är ställt till "handelsbokhållaren J.P. Redec" och intygar i positiva tongångar att han har goda kristendomskunskaper och fört en anständig vandel. Han är enligt intyget då fortfarande mantalsskriven i Malmö, men nästföljande år är han registrerad som handelsbiträde i det Setterborgska hushållet. I oktober 1834 gifter sig de 22-åriga Amalia Setterborg och Johan Peter Redec i Kristine församling som är familjen Setterborgs hemförsamling.²⁶ Drygt nio månader senare, den 1:a augusti 1835, föds dottern Amalia Maria. Vad låg bakom det äktenskapet och varför tilläts det av hennes föräldrar? Var han en lysande begåvning och ett bra svärsonsämne, eller var

---

²³ <http://runeberg.org/faigot/0045.html>. Hämtad 2015-05-10.

²⁴ Skolan låg på Kungsgatan och tog även emot elever vars familjer inte hade någon koppling till församlingen. Det var stadens enda flickskola och musik ingick på schemat. Det finns inget som tyder på att familjen skulle varit engagerad i församlingen.

²⁵ En googling på namnet Redec visar kopplingar till Ungern, kanhända var det ursprungligen en ungersk familj. I övriga källor är namnet Johan Peter.

²⁶ Man valde själv vilken församling man ville tillhöra, det har inte nödvändigtvis något samband med gatuadressen.

det ett kärleksäktenskap? Vad som än låg bakom ser det vid ett första betraktande ut att bryta mot den norm som sade att mannen bör vara stadgad och kapabel att försörja en familj.²⁷

Några månader efter bröllopet annonserar Redec i Post- och Inrikes Tidningar: "*Då jag, under Firma Redec & Comp., från denna dag övertagit den Handelsrörelse som Hr E. E. Setterberg härstädes förut idkat; får jag, författningarna likmätigt, tillkännagifwa, att jag, det oaktadt, ikke har någon Bolagsman, utan är ensam ansvarig för alla de affärer och förbindelser, som av mig under denna Firma uppgöras och afslutas. Götheborg d. 2 Januari 1835. J. P. Redec*"²⁸

På ett år har han flyttat in som bodbiträde, gift sig med Amalia och tagit över företaget. Eric Esaias båda egna söner skulle vara myndiga inom ett par år, så varför överlät han firman på Redec? Äldste sonen, den 21-årige Carl Otto flyttar ur hemmet 1836, strax efter Redecs övertagande. De följande tre åren är han registrerad på en annan adress inom samma församling. I Skara högre allmänna läroverks matrikel anges att han kan ha utvandrat.²⁹ Kanske var han i någon bemärkelse åsidosatt, kanske valde han frivilligt en annan livsbana. Den yngre brodern Alfred Johan utbildade sig till apotekare och bodde under de här åren i Stockholm och Falun. 1845 flyttade han tillbaka till Göteborg och fick burskap.³⁰

Eric Esaias Setterborg avlider 1836 vid 65 års ålder. Bouppteckningen innehåller långa listor på hushållsinventarier, "[B]öcker i åtskilliga ämnen och språk" samt bodinventarier och varulager. Summan av tillgångarna är 9500 riksdaler, motsvarande knappt 1.2 miljoner i dagens penningvärde, ett betydande arv även om det skulle delas av många. Änkan Helena Charlotta står 1837 kvar som ägare till huset och bor där med Amalia, Redec och deras barn. Deras andra barn Klara Sofia föds 1837, därefter Henrik Alexander 1838 och Ture Wilhelm 1840. Sommaren 1838, när hon väntar Henrik Alexander, dör de båda döttrarna med ett par månaders mellanrum.

---

²⁷ Sjöblad, Stockholm 2009, s. 126. När kvinnor vid denna tid själva skriver om att ingå äktenskap rör de sig ofta i termer av sorg, död och förlust. Ofta ingicks äktenskapet med en mer eller mindre obekant man och innebar förlust av det välbekanta hemmet och kontakt med ursprungsfamiljen. Under denna tid börjar det traditionella förnuftsäktenskapet, beslutat av föräldrarna, ifrågasättas av kärleksäktenskapet. Kanhända finns ett samband mellan kvinnors bildningsnivå och möjligheter att sätta ord på sina känslor i exempelvis dagboksskrivande, och huruvida de ställer krav på att få ingå kärleksäktenskap.

²⁸ magasin.kb.se: Post- och Inrikes Tidningar 6 februari 1835. Hämtad 2015-02-06

²⁹ www.geni.com/people/Carl-Otto-Setterborg/6000000030759133858. Hämtad 2015-05-10.

³⁰ www.geni.com/people/Alfred-Johan-Nikolaus-Setterborg/6000000020625075941. Hämtad 2015-05-10.

Redec får i november 1836 tillsammans med läkaren S.J. Stille ett åttaårigt patent på *"inrättande af igeldammar i öfverensstämmelse med en utrikes känd och begagnad uppfinning."*³¹

Affärerna går inget vidare och i november 1837 annonseras konkursen.³²

Ungefär samtidigt säljs huset på Drottninggatan, och familjen flyttar två gånger på två år. I den första bostaden stannar de inte länge men 1839-42 hyr de in sig i ett hus som ägs av bryggaren C. Roempke. I samma hus bor även musikläraren Carl B. Skogström, som kan ha ingått som lärare eller kollega i hennes musikaliska nätverk. Vid varje mantalsskrivning har de två pigor anställda, ingen av dem stannar längre än ett år.

Efter konkursen är Redec involverad i utgivandet av två tidningar i samarbete med redaktören C.M. Ekbohrn. Det var en dynamisk bransch och lätt att få utgivningstillstånd, men konkurrensen om läsarna var stor och många tidningar lades snabbt ned igen.³³ Redec och Ekbohrn ger ut "Göthen den andre" 1838-39, och från 1840 tidningen Phoenix, "tidning för politik, litteratur och näringar", som kommer ut tre gånger i veckan. Efter ett par år dras upplagan in till enbart lördagar och samtidigt halveras prenumerationspriset. En artikel ur Phoenix där Assar Lindeblad kritiserar Lunds prästerskap återtrycks i Skånska Correspondenten, vilket leder till att denna tidning åtalas och fälls i ett tryckfrihetsmål.³⁴

Redec och Amalia är inblandade i ytterligare en konkurs 1842.³⁵ Redec åker till Frankrike utan pass, vilket leder till att utgivningstillståndet för Phoenix dras in.³⁶ Hans brev ligger kvar på

---

³¹ magasin.kb.se: Post- och Inrikes Tidningar 22 november 1838. Hämtad 2015-02-06.

³² magasin.kb.se: Post- och Inrikes Tidningar, 9 november 1837. Hämtad 2015-02-06. *"Samtliga Borgenärerne uti Handlanden J. P. Redecs, under firma Redec & Komp., afträdde Bo, kallas till sammanträde uti Huset N:o 29 vid Stora Torget, Tisdagen den 14 instundande November månad, kl. 4 e m., för att besluta angående åtskilliga Boet rörande angelägenheter; och erinras om Konkurslagens föreskrift i afseende på de uteblifvande. Götheborg 28 Oktober 1837. God Man."*

³³ www.stenkula.se/person/zacharias_fredrik_agaton_stenkula.html. Hämtad 2015-05-10. Stille hade 1831 deltagit i en äventyrlig resa i dåvarande Polen och gav ut sina minnesanteckningar 1834. Han står som prenumerant på Assar Lindeblads publikation *Svenska Sången - Akademiska föreläsningar*, utgiven i Lund 1832. Lindeblad är en av de författare som Amalia senare tonsätter. Lund var ett litet samhälle med ca 3000 invånare år 1800. Ekbohrn och Stille var båda utbildade vid Lunds universitet. Det är inte troligt att Redec studerade där innan han flyttade till Göteborg som 16-åring, men han kan ha ingått i ett nätverk som utgick ifrån Skåne.

³⁴ Bernhard Lundstedt, *Sveriges periodiska litteratur*, Stockholm 1969.

³⁵ magasin.kb.se: Post- och Inrikes Tidningar 31 mars 1842. Hämtad 2015-02-06: *"Den 27 April 1842, utgifvas Götheborgs Rådhus-Rätts Domar uti Konkursmålen, emellan Handlanden J. P Redec jemte dess hustru, Handels bolaget Bergström & Lindberg, Hattfabrikören A. F. Bergman, aflidne Löjtnanten J. P. Weinbergs Sterbhusdelägare, samt Krögaren J. A. Hernberg och deras samtliga Borgenärer."*

³⁶ Lundstedt, Stockholm 1969.

Stockholms Generalpostkontor.³⁷ Antingen finns ingen på adressen som kan ta emot post och i så fall är troligen Amalia och sönerna också i Frankrike, eller så bor de på skilda adresser. I mars 1843 sammankallas för att dela upp boets tillgångar.³⁸

Härefter för de under några år ett kringflackande liv. 1842 sänder de efter ett nattvardsintyg från hemförsamlingen i Göteborg. Kyrkoherden Helander intygar att "*F.d. Handlanden J.P. Redec ... och dess Fru Amalia L. Setterborg ..., som till Stockholm redan äro afflyttade*" har tagit nattvarden i Göteborg. Därunder intygas att Redec tagit emot nattvarden i Överkalix 1845 och att de båda tagit den i Uppsala domkyrka 1846 och 1847. I Göteborgs domkyrkoförsamlings mantalslängder för samma år står "Minuthandlaren" J.P. Redec och Amalia som utflyttade till Uppsala. 1848 är hon inte längre registrerad jämte honom i mantalslängden och från 1849 har hon ett eget nattvardsintyg: "*Att Fru Amalia Leonilda Redec, som sedan 1843 vistats inom åtskilliga Församlingar, genom ... inlemnadt betyg styrkt sig årligen med wördnad begått Herrans Heliga Nattward, och nu senast inom denna Församling den 30 September 1849 betygar...*"

Rumskulla den 8 oktober 1849 Joh Chr Berg P.L.

Communicerat i Gustavi d. 20 Juli 1850 och 25/I 1851".

Rumskulla ligger i Vimmerbytrakten i Småland och Gustavi är Göteborgs domkyrka. Efter nästan tio år på annan ort flyttar hon tillbaka till uppväxtstaden.³⁹

I december 1850 avlider och begravs Redec i Gävle, 38 år gammal. Hans bouppteckning och dödsattest samt de båda nattvardsintygen står i Göteborgs domkyrkoförsamlings register 1851. Ur bouppteckningen: "*Enkan tillkännagaf, att mannen, som i lifstiden flera år varit bosatt i Upsala och Gefle, därstädes förskingrat deras bo*". Han har fått ut förskott på undervisning och står i skuld till en gästgivare och till sin hyresvärd. Skulderna uppgår till sammanlagt 205 riksdaler medan hans tillgångar som enbart består av gångkläder, småsaker och böcker värderas till 60 riksdaler. Bland böckerna fanns lexikon och läroböcker i flera språk.⁴⁰ Amalia och de två sönerna, nu tolv och tio

³⁷ magasin.kb.se: Post- och Inrikes Tidningar 30 mars och 28 oktober 1842. Hämtade 2015-02-06.

³⁸ magasin.kb.se: Post- och Inrikes tidningar 22 februari 1843. Hämtad 2015-02-06. "*Borgenärerne uti Handlanden J. P. Redecs, under firma Redec & Komp., afträdde Bo kallas, jemte Gäldenären, till sammanträde, Måndagen den 13 nästkommande Mars, kl 4 e. m., uti Huset N:o 29 vid stora Torget härstädes, för att granska redogörelsen för Boets förvaltning och emottaga utdelning af behållna tillgångarne. Götheborg den 15 Februari 1843. Syssloman*"

³⁹ www.popularhistoria.se/artiklar/skilda-vagar/. Hämtad 2015-05-10. En skilsmässa var ingen omöjlighet vid den här tiden, men vanligare var att parterna flyttade isär.

⁴⁰ Även en lagbok, bibeln, en journal (dagbok) samt *Svea Rikes Häfder* av "Geyer" finns noterade i uppteckningen.

år, står som arvtagare. Morbrodern Alfred Setterborg, som nu är destillator och apotekare i Göteborg, blir deras förmyndare.

Det är från de här åren den mesta dokumentationen av Amalias dokumenterade yrkesverksamhet finns. Hon arbetar som musiklärare i Evangeliska brödräfsamlingens flickskola i Göteborg 1850-51.⁴¹ Detta är under samma period som mannen dör.⁴² Hennes fyra sånghäften är troligen publicerade under åren 1845-1855 (se nästa kapitel) och 1851 uppges hon ha gett en konsert i Göteborg.⁴³ Kanske har hon nu större möjligheter till självständigt agerande och till att styra sin egen tillvaro. Samtidigt har hon kravet att på egen hand skapa en försörjning för sig och barnen.

Amalias mor Helena avlider 1854 och vid samma tid går Amalias båda söner till sjöss. Från samma år finns en anteckning om Thure Wilhelm, då 14 år, att han flyttat "till America" och Henrik Alexander dör 1855 "på utrikes resa", 16 år gammal. Thure Wilhelm återvänder senare, antagligen vid flera olika tillfällen. Hans nattvardsintyg innehåller två noteringar från Fiskebäckskil 1857 och 1858, den första anger att han ännu inte tagit nattvarden och den andra att han då läst färdigt och gått fram. Fiskebäckskil var en betydande handelsort och tillfälligt uppehålle för många sjömän.

I januari 1857 gifter sig Amalia med Carl Johan Tranberg, Pharmacie kandidat och andrelärare i kemi på Chalmers slöjdskola.⁴⁴ Han dör en vecka efter bröllopet, 44 år gammal. I bouppteckningen framgår att han "*jemte enkan Amalia, född Setterborg*" efterlämnade flera syskon och myndiga syskonbarn. Efter att några skulder räknats av återstod tillgångar i boet för motsvarande 100 000 kronor idag. En av skulderna var för en åderlåtning, antagligen var han sjuk, och att bröllopet ägde rum en vecka innan han dog kan tyda på att han av någon anledning var angelägen att Amalia skulle ärva hellre än syskonbarnen. Tranberg hade 1854 flyttat från en bostad som han i flera år hade haft genom Chalmers till en privat hyresboende. En möjlig tolkning är att Amalia och hennes söner 1850-54 bott med mormodern Helena Setterborg. I så fall innebar hennes

---

⁴¹ Evangeliska Brödräfsamlingens arkiv, vol. 1, ur församlingsanteckningarna "Memorabilier för Societeten". Amalia efterträdes av system Emma Matilda, som gifter sig och även hon slutar inom ett år. Efter Emma Mathilda undervisar en fröken Wallenstråle ett år. Därefter övertar yngsta system Ida Setterborg musikundervisningen 1853. Det är under flickskolans sista år som systrarna Setterborg undervisar där, elevunderlaget blir allt mindre och skolan läggs ned 1857.

⁴² Om Amalias vandel ansetts tveksam hade hon antagligen inte kunnat bli anställd i församlingen. (Peter Vogt, muntlig uppgift 12/5 2015).

⁴³ <http://runeberg.org/muslex/0617.html>. Hämtad 2015-05-10.

⁴⁴ <http://runeberg.org/chal1904/0123.html>. Hämtad 2015-05-10. I de bevarade omdömena om Tranberg ger han intryck av att ha varit en allmänt omtyckt och sympatisk person.

död 1854 att hemmet upplöstes, sönerna gick till sjöss och Amalia flyttade samman med Tranberg.⁴⁵ De två är aldrig registrerade på samma adress, men enligt bouppteckningen fanns noter och piano i hemmet så troligen har de bott tillsammans. 1859 har hon som "Enkan Amalia Tranberg" flyttat in hos sin bror Alfred. Även systemen Ida är under vissa år registrerad på adressen, tills hon 1866 gifter sig med Otto Pålman, systemen Emma Mathildas änkeman. 1869 har Amalia flyttat in till Pålman och står här som Amalia R. Tranberg i mantalslängderna.⁴⁶

Amalia avlider 21/11 1885, 73 år gammal. Hon står i bouppteckningen som Amalia Redec Tranberg. Som enda arvinge efterlämnar hon sonen, f.d. sjökaptanen Thure Wilhelm Redec. Han är omyndigförklarad och morbrodern A. J. Setterborg är förmyndare. Varför framgår inte, men det var inte ovanligt att omyndigförklaringar gjordes på anhörigas begäran, t.ex. för att personen ifråga var alkoholiserad och/eller oförmögen att hantera sin ekonomi. (Det kan exempelvis också handlat om sjukdom eller sviter efter trauma/olyckshändelse.) I bouppteckningen står att Amalia två år tidigare deponerat 10 000 kronor för sonens räkning hos sin bror för att han skall betala ut livränta varje år.

Thure Wilhelm dör 1895, 54 år gammal. Bouppteckning är gjord i Göteborg, och bortsett från de drygt 3000 kronor som återstår av förmyndarmedlen finns bara småsaker, gångkläder och böcker i boet. Han kan ha bott på någon typ av institution eller i ett hyresrum.

Amalia Redecs kompositioner

(I detta avsnitt använder jag mig delvis av ett musikaliskt/musikvetenskapligt tolkningssätt. De konstnärliga värderingar som görs är mina egna.)

Amalia publicerade bl.a. fyra sånghäften, en "dans-portfölj" och en tonsättning, *Tiggargossen* av lundaprofilen Assar Lindeblad.⁴⁷ De två första sånghäftena gavs ut på J.C. Hedboms förlag i Stockholm, troligen under 1840-talet men tryckåret är inte angivet. Del tre gav hon ut på eget förlag

---

⁴⁵ <http://runeberg.org/gamlagot/2/0398.html>. Hämtad 2015-05-10. Kan Amalia och Tranberg känt varandra genom Alfred Setterborg som var apotekare? En annan möjlig kontakt är klubben Enigheten som träffades i Alfred Setterborgs hus under åren 1861-72. Ordförande i klubben var apotekaren M.R. Ahlgren och Tranbergs hyresvärd 1854-57 hette Claes Ahlgren. Oavsett vilket får man intrycket av en liten stad med få kontaktsteg mellan människorna.

⁴⁶ Ur byråkratisk synvinkel var det inte så viktigt exakt hur namnen skrevs så länge personerna gick att identifiera. Setterborg kan bli Setterberg och Skogsstrand kan bli Skogström. Se vidare i diskussionsdelen.

⁴⁷ Lindeblad var präst och poet, med liberala och skandinavistiska idéer. Hans poesi var skriven i romantisk anda med influenser av Tegnér, i vars hus han vistades som ung. Han var en omtalad skandalfigur inom det lundsiska studentväsendet på 1820-talet och ansågs av de äldre lärarna förvilla ungdomen.

i Göteborg 1853.⁴⁸ Häfte nummer fyra trycktes i Köpenhamn och utgavs också det på eget förlag. Inte heller här är tryckåret angivet, men priset är satt till "50 öre runt", bör alltså vara utgivet strax efter myntreformen 1855.

Sångerna är skrivna i tidens romantiska tonspråk. Schubert och Mendelssohn var populära liksom fransk, tysk och italiensk opera.⁴⁹ Mest överraskande vid en genomspelning av hennes musik är den då och då oväntat avancerade harmoniken och kromatiken. Pianostämmorna ligger bekvämt i handen och ger intryck av att vara komponerade vid instrumentet. Sångerna är programmatiska, d.v.s. illustrerar textinnehållet i toner och bygger till stor del på dialogiska rörelser mellan sången och pianostämmorna. Musiken är hela tiden i rörelse mellan olika känsloraktörer och skiftena i texternas stämningsläge gestaltas med tydliga medel, t.ex. med övergång från dur till moll eller byte av ackompanjemangsfigur (se notex. 1).⁵⁰

Längtan.

Nr 4. Allegretto

Sång.

Piano.

Sjung mitt hjärta var ... ma

to ... ner! Sjung dock ej om maktens öv ... ner, Kij om ä ... rans hö ... ga Thugt, Sjung blott

hjer ... tats ljus ... va ... ga Fast dess grundton är att kja ... ga och dess lif är skönt men skyggt.

ritard. ... ad libit.

ritard. ... ad libit.

⁴⁸ På försättsbladet av musikverkets exemplar av häftet har hon själv skrivit "Från Författarinnan till Herr J.P. Molin" (skulptören Molin som gjort bältesspännarstatyn som står i Bältesspännarparken i Göteborg).

⁴⁹ Öhrström 1987, s. 21.

⁵⁰ Redec, Amalia, *Sex sånger vid piano-forte*, Stockholm ca 1845, s. 5.

Texterna är skrivna av tidens kända författare och rör sig i huvudsak runt tema känsloskildringar, stämningsbeskrivningar och naturromantik. I det första häftet är inte textförfattarna angivna. Det har till ända in på 1900-talet rått ett friare förhållningssätt till konstnärligt material än det gör idag, det var gängse tillvägagångssätt att låna, själv översätta något eller kombinera texter enligt principen att så länge ingen protesterar går det bra.

Texten till sång nummer ett, *Hvi suckar det så tungt uti skogen*, är skriven av uppsalaprofessorn B.E. Malmström och handlar om ett ensamt barn en mörk och dyster kväll. *Riddaren och Dufvan på Liljeqvist* är antingen autentiska folkviseballader eller imitationer. Textförlagan till "Duvans sång" har fyra verser men sången består enbart av den första. Den är skriven i idylliska tongångar, men häftet är i övrigt genomgående melankoliskt hållet.

Häfte nummer tre har genomgående en mer dramatisk karaktär och ett tema skulle kunna vara åtskildhet och ödesmakt. De två första sångerna har båda titeln *Flyttfoglerne*, den ene av Stagnelius, den andre av Runeberg (se notex 2).⁵¹

Hvi suckar det så tungt uti skogen

bä-ken be-sköl-jer Den grön-skan-de a-len: Då lyf-ta de vin-gen, Då kom-ma de små,
 bör-jar den trog-na Den fröjd-ful-la fär-den, Då lyf-ter du vin-gen Som fåg-lar-na små
 kän-na ej sti-gen Till värn-lö-sa bor-gen, Der gläd-jen be-höf-ver Blott maj-dag-ens brand Ooh

Väg vi...

Väg vi-sar in-gen I vil-lan-de blå De hil-la än-då.
 Väg vi-sar in-gen I vil-lan-de blå Du hit-tar än-då.
 nat-ten som söf-ver Med ro-sen-de hand De spä-da i bland.

I Runebergtonsättningen, sex takter från slutet är det ett dramatiskt ackordbyte till C dur med sextondelsrörelser, och i efterföljande takt ett G maj 9 som upplöses med flera små sekundintervall mellan sången och pianot. Det förväntade hade kanske varit att låta pianostämman följa sången ned till ett rent G7-ackord i taktens sista åttondel men den spänning som uppstår när det förväntade

⁵¹ Redec, Amalia, *Sånger vid piano-forte*, 3dje häftet, Göteborg 1853, s. 4-5.

uteblir överensstämmer med textens innehåll "Väg visar ingen i villande blå" varför det kan tolkas som ett medvetet uttrycksval. Samtidigt blir intrycket att prioriteringen i första hand är varje stämmas egen funktion, där sångens fallande linje har sin funktion och pianoackordet som ligger över hela takten har sin funktion.

Häftets övriga sångtitlar är *Fjälltrasten och Svanen* av Tegnér, *Elfvorna* av Stagnelius och slutligen *Jerusalems Skomakare* av Vitalis, som bryter av från de övriga vad gäller den humoristiska texten och tempoangivelsen Presto Burlesco. Flyttfåglarna i Stagnelius text ropar sin vilshenhet till Gud och kan tolkas som metaforer för människans litenhet och de obegripliga krafter som driver henne runt i världen. Älvorna i Stagnelius text har sin tid om natten då de vaknar och spinner i månljuset. Blandningen av kristen symbolik och folktroväsen är symptomatisk för tiden sekularisering, begreppen används snarare för de känslolassociationer de väcker än för att ge uttryck för en religiositet.

Även det fjärde häftets utgörs av tonsättningar av tidens kända poeter. Sången *Farväl* har ingen författare angiven men de två fraserna är hämtade ur en dikt av Nicander. Den inleds med diktens sista vers och avslutas med vers nummer två. Diktens "så mild" är i sången ändrat till "som eld". Det kan vara ett medvetet val, men orden är ljudmässigt lika och det kan möjligen vara ett hörselminne. Antagligen har hon själv kombinerat verserna och möjligen kunde hon då texten utantill.⁵²

De många skilda trender och tankeströmningar som vid denna tid existerar sida vid sida, ibland samverkandes och ibland strävande mot varandra, gör det svårt att sammanfatta en enhetlig bild. Konsten och musiken uppfattades som antingen den enskilda individens uttrycksform baserad på den fria viljan eller som något sprunget ur folksjelen och tillhörande alla.⁵³ Kanske upplevde Amalia sina kompositioner som en kombination av de båda elementen. I musiken finns en kreativ individualitet, expressiva kvaliteter och en idériskhet som gestaltar textinnehållet i toner, samtidigt som hon hela tiden håller sig inom de rådande stilidealen. En stor del av musiken som publicerades vid denna tid var skriven för målgruppen pensionatselever och anpassad till deras tekniska nivå.⁵⁴ Detta kan passa in på Amalias sånger, där pianostämmorna är skrivna i en svårighetsgrad som utgör precis "lagom" utmaning för en musiker på amatörnivå. Valet av teknisk nivå, musikaliska

---

⁵² <http://runeberg.org/nkasamdikt/1/0086.html>. Hämtad 2015-05-10.

⁵³ Ulrik Volgstén: www.diva-portal.org/smash/get/diva2:533015/FULLTEXT01.pdf. Hämtad 2015-05-10.

⁵⁴ Öhrström 1987, s. 110.

uttrycksmedel och välkända texter ger intryck av ett pragmatiskt förhållningssätt till det egna arbetet, varför min gissning blir att hon åtminstone delvis komponerade med avsikt att ge ut och sälja sina tonsättningar.

Diskussion

- Vilken musikhistorisk position har Amalia Redecs kompositioner?

I en sångsamling från 1874, *Det sjungande Sverige - samling av 100 kända och omtyckta sånger*, är Amalia representerad med fyra sånger, något som tyder på att hennes musik, som idag är helt okänd, då var relativt spridd.⁵⁵ Vad som räknas in i en musikhistorisk kanon har delvis med de vanskliga begreppen skicklighet och konstnärlighet att göra, men Öhrström har på ett övertygande sätt visat att många av 1800-talets (kvinnliga) musiker var såväl musikaliskt som kompositionstekniskt skickliga. Att de trots detta inte blivit ihågkomna tror jag beror på ett antal faktorer, dels att musikhistorieskrivningen till stor del grundlades under 1800-talets slut och utformades enligt den tidens ideal medan den närmast föregående generationens stiluttryck hamnade i bakgrunden.⁵⁶ Gränsen för vad som betraktades som konstmusik snävades in och dans- och underhållningsmusik blev betraktad som bruksmusik. I och med en ökande syn på konstnärlighet sprungen ur individuell genialitet i kombination med den då rådande föreställningen att den egenskapen endast kunde vara manligt kodad, hamnade den småskaliga salongsmusiken som i hög grad komponerades och utfördes av kvinnor i skymundan. Även det att de kvinnliga musikerna verkade i en tradition som lärdes ut från musiker till musiker, från guvernant till elev utan någon utbildningsinstitutions inblandning och troligen i högst begränsad grad skriftligt dokumenterad, kan ha inneburit att traditionen försvann i takt med att ett utbildningsväsende byggdes ut och övertog musikers stilskolning. För dagens publik och utövare kan möjligen texterna vara ett hinder för att ta till sig musiken. De är romantiskt sentimentala på ett sätt som ligger långt från dagens ideal och upplevs som antingen patetiska eller ironiska.

Att viss musik kanoniserats definierar hur den behandlas av musiker, lyssnare och skribenter. För en västerländskt klassisk skolad musiker innebär att spela kanoniserad musik ett disciplinerat och övervägt förhållande till instrumentalkonsten, respekt för notbildens detaljer och för en icke-verbaliserad uppförandepaxis som överförs från musiker till musiker. Som jämförelse kan nämnas

---

⁵⁵ <http://runeberg.org/linnstrom/2/0588.html>. Hämtad 2015-05-10.

⁵⁶ Öhrström 1987, s. 21.

en pop- eller vissångares friare val av ackord, stavelsernas placering etc. För den musik som liksom Amalia Redecs befinner sig i gränslandet till det kanoniserade finns ingen praxis, utan istället faller den bort ur historieskrivningen och det allmänna medvetandet. Christina Ekström föreslår begreppet apokryf för denna slags sidokultur som är både lik och olik det etablerade. Hon menar att det är lättare att känna ett hot ifrån, eller förakt emot, det som ligger tillräckligt nära det etablerade för att kunna tolkas och bedömas i förhållande till detta än ifrån en radikalt annorlunda kultur.⁵⁷

Äldre poesi och litteratur tolkas ofta med akademiska eller historiska glasögon. När samma texter är tonsatta eller framförs sceniskt kan de ha större spridningsmöjligheter, men samtidigt förväntar sig musiklyssnare i högre grad att textinnehållet inte stör musikupplevelsen. Texter på främmande språk samt till kanoniserad musik har större marginaler vilket kan upplevas provocerande, (något som diskussionerna om kvinnosyn i nutida operauppsättningar och i Evert Taubes texter visar). Detta dilemma lämnar instrumentalmusiken oberörd vilket gör den mindre åtkomlig för tidens och de skiftande idealens tand. Praxis är att tonsättare kanoniseras för sin samlade produktion vilket innebär en fördel för dem som skrivit instrumentalmusik, vilket få av de kvinnliga tonsättarna gjorde. Ett exempel kan vara Wilhelm Peterson-Berger, vars pianomusik (Frösöblomster) är välkänd. Hans sånger och romanser är inte lika kända men finns på repertoaren. En möjlig hypotes är att om inte Frösöblomster fanns hade sångerna, liksom de kvinnliga salongstonsättarnas musik, definierats som apokryfiskt material och glömts av. När sånger och romanser från 1800-talet idag behandlas som kanoniserat material innebär det att de tas ur det sammanhang där de rör sig i samma uttrycksregister som salongsmusiken, vars textinnehåll tangerar de folkliga skillingtrycken som kan ledas tillbaka till ett romantiserat folkviseideal. Att höra Amalia Redecs sånger ger en mer mångfacetterad bild av den vildvuxna flora som 1800-talets sångtradition utgjorde.

- Vad kan hennes liv berätta om kvinnornas generella villkor?

Oavsett vilka förväntningar som fanns på Amalias och Johan Peters äktenskap kom det att innebära att hon övergav den utstakade banan som siktade emot ett ordnat liv i ett tryggt hem. Samtidigt

---

⁵⁷ Ekström 2007, s. 188. Hon jämför med det laddade förhållandet mellan bibelns evangelier och de apokryfiska texterna i kontrast till den mer avspända relationen mellan kristna och hinduistiska skrifter.

som hon är styrd av och anpassar sig till hans infall hittar hon egna arenor för sitt liv och sin musik. Hennes liv utspelas i ett spänningsfält mellan underordning och självständighet, struktur/aktör.

Han ger intrycket av äventyrare, kanske bättre på att sälja in än att genomföra sina projekt. Åtminstone en tid måste hon ha trott på hans idéer och möjligen fungerat som affärskompanjon eller biträde. Eller möjligtvis var det en relation som byggde på upplevelsen att hon måste ta hand om honom för att han skulle klara sig. Såsom förutsättningarna såg ut blev det omöjligt att klara alla pusselbitarna, ansvaret för man och barn, att förhålla sig till skillnaden mellan deras livssituation och hennes egen tryggare uppväxtmiljö och att samtidigt i detta skapa ett rum för de egna önskningarna. Kanske var det i slutändan nödvändigheternas tvång, den praktiska och ekonomiska situationen, som blev avgörande för beslutet att flytta ifrån honom och skapa en egen tillvaro. Var hon och sönerna pauvres honteux, personer det tycktes synd om, när de återkom till Göteborg? Skulle hon hantera besvikelse från familjens håll eller stöttade de henne?

Amalia valde en yrkeskarriär, vilket för kvinnor var ett undantag. Hon överlevde två äkta män och hann leva både som gift särboende och ogift sammanboende. Att ett par flyttade ihop utan att vara gifta var inte helt ovanligt, men något som främst förknippades med den urbana underklassen. Oavsett hur stort manöverutrymme Amalia upplevde sig ha och vad som direkt låg bakom hennes olika livsval har de inneburit ställningstaganden och medfört reaktioner. Situationen där etablerade former bryts upp pekar fram emot en kommande frigörelseprocess på individ- och kollektivnivå, till psykoterapins uppkomst som svar på ett behov och ett härmed följande ifrågasättande och omdefinierande av sociala och relationella strukturer.

Bouppteckningen efter Tranberg signerar hon Amalia Tranberg född Setterborg. Tre år senare står hon i mantalslängden som Amalia R Tranberg och i sin egen bouppteckning som Amalia Redec Tranberg. Hennes musik är utgiven under namnet Amalia Redec vilket också är namnet under vilket hon står i biografier och lexikon. Det är ett namn som är lätt att lägga på minnet och därmed ett bra artistnamn. Exakta namn och stavningar var enligt tidens syn inte så viktiga utan det avgörande var att personen kunde identifieras. Möjligen kan det ändå säga något om hur hon uppfattades, ville bli uppfattad och uppfattade sig själv. Kanske kan ses att ju längre tiden går, desto mer blir namnet Redec uttryck för hennes själv och hennes musik?

Amalia levde i en övergångstid - en generation för tidigt för att uppleva kvinnors tillträde till politik och utbildning och ytterligare ett par generationer innan mödravård och barnbidrag. De faktorer

som motiverar den kommande förändringen kan anas i hennes livsöde. Mormodern var adlig och det enda av barnen som lever till vuxen ålder dör utfattig och omyndigförklarad, en resa som kan ses som en studie av det familjebaserade trygghetssystemets haveri. Samhällets svar på att möta de situationer som uppstod när den förväntade familjeförsörjaren var inkapabel eller frånvarande blev att ge kvinnorna egen myndighet och att bygga ut ett välfärdssystem.

- Vad innebär det att försöka ringa in just en kvinna, som i mindre grad syns i källorna?

Historikerns uppgift innebär att utifrån den egna positionen tolka ett material, något som inte minst när källmaterialet är begränsat innebär en risk att läsa in mer än vad som är sakligt motiverat. Det är en ständig balansgång, eftersom tolkning och inlevelseförmåga i grund och botten är en förutsättning för att historieskrivningen ska upplevas som intressant och angelägen.

Historisk forskning om kvinnor (och andra marginaliserade grupper såsom barn och fattiga) försvåras av det faktum att källmaterialet är begränsat. I detta fall handlar en stor del av det konkreta källmaterialet om Amalias manliga anförvanter. Vad som finns bevarat av hennes egen hand är kompositionerna samt enstaka formuleringar i bouppteckningar och liknande. För att utifrån detta kunna skapa en bild har jag bl.a. tagit del av dagboksmaterial och skönlitteratur som behandlar andra människor i liknande situationer. Därigenom blir det oundvikligen forskning om ett kollektiv - kvinnor ur en viss tid och samhällsklass som grupp och därmed i någon mening ett strukturalistiskt arbetssätt. Detta kan i så fall sägas innebära att strukturalistisk forskning uppstår som svar på det behov som uppstår när källdokumentationen inte räcker till och därmed också ett ställningstagande för relevansen i att närma sig det tidigare förbisedda.

- Är det relevant att låta Amalias biografi utgöra tolkningsbakgrund för hennes musikaliska produktion?

Kvinnors konstnärliga produkter uppfattas i högre grad än mäns som självbiografiska, en tendens som troligen har sin grund i synsättet att konst produceras av genier vilket kvinnor traditionellt inte ansågs kunna vara. Ergo skapar inte kvinnor konst utan skriver självbiografiskt. Amalias livsöde framstår som ganska dramatiskt och bitvis sorgligt och texterna hon tonsätter passar in i den bilden, varför den självbiografiska tolkningsmodellen kan ligga nära till hands. Samtidigt är det texter som var välkända och uttrycker tidens allmänna stilideal, varför frågan egentligen inte går att besvara.

Det faktum att det kvinnor producerar tolkas som om det handlar om dem själva kan dock utnyttjas för att väcka intresse eftersom personligt säljer. Amalia har uppenbarligen en anpassnings- och överlevnadsförmåga och det är inte otänkbart att hon på något plan använt sig av det egna för att nå ut med sin musik.

Sammanfattning

Denna uppsats behandlar tonsättaren Amalia Redecs (1812-1885) liv och verksamhet. Fokus har dels varit att placera hennes kompositioner i en musikhistorisk kontext. Hon skrev sånger med pianoackompanjemang i salongsmusikalisk stil, d.v.s. främst avsedda att framföras i hemmiljö. Tonspråket är tidens romantiska och texterna är av välkända författare. Att sjunga, spela piano och komponera ingick i borgerliga kvinnors uppfostran. Musiken för och av kvinnor passar in i den normvärld de levde i - den är känslösam och uttrycksfull utan att bli extravagant eller gränsöverskridande. Amalia Redecs musik är idag okänd, men kan under 1800-talets andra del varit mer allmänt bekant, bl.a. genom sångsamlingen *"Det sjungande Sverige - samling av 100 kända och omtyckta sånger"* från 1874.

Uppsatsens andra vinkel är att genom Amalia Redecs biografi belysa kvinnornas villkor i ett snabbt föränderligt samhälle. Hon upplevde det traditionella familjebaserade trygghetssystemets haveri och upplösning. Född och uppvuxen i en välbeställd göteborgsk handelsfamilj gifte hon sig vid 21 års ålder. Antagligen på grund av de svåra livsomständigheter som följde av mannens misslyckade affärsverksamheter valde hon ett antal år senare att flytta ifrån honom. Hon var yrkesverksam under en tid då detta för kvinnor var ett undantag, publicerade kompositioner, undervisade och gav publika konserter. Dessa aspekter av hennes livsöde kan sägas peka fram emot kvinnornas emancipation och välfärdssamhällets framväxt ett par generationer senare.

Käll- och litteraturförteckning

Otryckta källor

Arkiv Digital och Svensk Arkivinformation: Mantalslängder, bouppteckningar, in- och utflytningsbevis, födelse- och dödböcker från Göteborgs Domkyrkoförsamling och Kristine församling, 1810-1895.

Evangeliska Brödrförsamlingens arkiv, vol. 1.

Digitala källor

magasin.kb.se: Post- och Inrikes Tidningar, digital återgivning.

”Göteborgs historia” Wikipedia

”Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning” Wikipedia

<http://runeberg.org/faigot/0045.html>

<http://runeberg.org/muslex/0617.html>

<http://runeberg.org/chal1904/0123.html>

<http://runeberg.org/gamlagot/2/0398.html>

<http://runeberg.org/nkasamdikt/1/0086.html>

<http://runeberg.org/linnstrom/2/0588.html>

www.geni.com/people/Carl-Otto-Setterborg/6000000030759133858

www.geni.com/people/Alfred-Johan-Nikolaus-Setterborg/6000000020625075941

www.stenkula.se/person/zacharias_fredrik_agaton_stenkula.html

www.popularhistoria.se/artiklar/skilda-vagar/

www.diva-portal.org/smash/get/diva2:533015/FULLTEXT01.pdf

Samtliga citerade exemplar av Post- och Inrikes tidningar hämtade 2015-02-06.

Samtliga övriga sidor hämtade 2015-05-10.

Tryckta källor

Redec, Amalia, *Sex sånger vid piano-forte*, Stockholm ca 1845.

Redec, Amalia, *Sånger vid piano-forte, 3dje häftet*, Göteborg 1853.

Redec, Amalia, *Sånger vid piano-forte, 4di häftet*, Köpenhamn ca 1855.

Christensen, Jan, *Liberalernas stad – fattigvård och kulturdonationer i 1800-talets Göteborg, Göteborg 2009.*

Ekström, Christina, *”Gör dig en sång uti mitt bröst”, Musikalisk gestaltning i ljuset av herrnhutisk tradition*, Göteborg 2007.

Jordansson, Birgitta, *Den goda människan från Göteborg – Genus och fattigvårdspolitik i det borgerliga samhällets framväxt*, Lund 1998.

Kyle, Gunhild, *Svensk flickskola under 1800-talet*, Göteborg 1972.

Simonsen, Anders, *Bland hederligt folk – organiserat sällskapsliv och borgerlig formering i Göteborg 1755-1820*, Göteborg 2001.

Sjöblad, Christina, *Bläck, äntligen! kan jag skriva. En studie i kvinnors dagböcker från 1800-talet*. Stockholm 2009.

Öhrström, Eva, *Borgerliga kvinnors musicerande i 1800-talets Sverige*, Göteborg 1987.

Jakob Christensson (red.) *Signums svenska kulturhistoria vol. 7, Det moderna genombrottet*, Lund 2008.

Noter

s.16: Redec, Amalia, *Sex sånger vid piano-forte*, Stockholm ca 1845, s. 5.

s. 17: Redec, Amalia, *Sånger vid piano-forte, 3dje häftet*, Göteborg 1853, s. 4-5.